

11. Popovych O.P. Vykhovannya fizychnykh yakostey starshoklasnykiv u navchal'no-trenaval'nykh hrupakh dytyacho-yunats'kykh sportyvnykh shkil: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.7 / O. P. Popovych ; Skhidnoukr. nats. un-t im. V. Dalya. – Luhans'k, 2011. – 20 s.

12. Sayinchuk M.M. Suchasne ihrove dozvillya molodi yak pohlyblennya kinesteziynoyi vidchuzhenosti tilesnosti / M. Sayinchuk // Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya i sportu. – 2014. – № 1. - S. 107-112.

13. Tsaruk O.V. Sylova pidhotovka yunakiv starshykh klasiv na urokakh fizychnoyi kul'tury / O.V. Tsaruk // Pedagogika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu. – 2012. – № 7. – S. 114-114.

Руслан Гайволя. Характеристика показателей физических качеств старшекласников, которые занимаются в различных спортивных секциях во внеклассное время. В статье исследованы характеристики физических качеств старшекласников, которые занимаются в различных спортивных секциях во внеклассное время. Полученные результаты свидетельствуют, что занятия в спортивных секциях оказывают положительное влияние на показатели физической подготовленности учащихся 15 - 17 лет. Доказано, что при занятиях в спортивных секциях среди старшекласников не встречается низкий уровень физической подготовленности.

Ключевые слова: двигательная активность, физические качества, физическая подготовленность, физические упражнения, спортивные секции, старшекласники, юноши, внеклассное время.

R. Y. Gaivolya. Characteristics of physical quality indexes of senior classes pupils engaged in different sport sections in extracurricular time. The article highlights the results of the ascertaining experiment, the investigated characteristics of the physical qualities of senior classes pupils engaged in different sport sections in extracurricular time. Standard motor tests were used to evaluate the development of physical qualities of senior classes pupils. It has been found that senior classes pupils who attend sport sections have a medium, sufficient or high level of physical fitness. The obtained results show that sporting activities have a positive impact on physical fitness indexes of pupils aged 15–17 years. It has been proved that none of those senior

classes pupils engaged in sport sections have a low level of physical fitness.

Keywords: physical activity, physical qualities, physical fitness, physical exercises, sport sections, pupils of senior classes, youths, extracurricular time.

УДК 378.1

Андрій Ставицький –
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (м. Київ)

Тетяна Ставицька –
Київський національний лінгвістичний
університет (м. Київ)

Актуальні проблеми сучасної комунікації¹ в системі вищої освіти України

У роботі доводиться, що відсутність змін часто пояснюється недоліками комунікації між всіма зацікавленими сторонами, зокрема, роботодавцями, викладачами та студентами. Показано, що провідну роль у реформуванні вищої освіти мають відіграти викладачі, що будуть проводити новий рівень комунікації як на вертикальному, так і на горизонтальному рівнях.

Ключові слова: вища освіта, комунікація, університет, викладач, студент, якість.

Постановка проблеми та її актуальність. Впровадження нових технологій у повсякденне життя спричинило значні зміни у людській поведінці, суттєво змінюючи їхні смаки, переваги та способи прийняття рішень. Сучасне покоління молоді значною мірою

¹ Робота підготовлена за підтримки Національного Еразмус+ офісу в Україні

відрізняється від попередніх способами отримання та засвоєння інформації, її обробки та використання. Дійсно, якщо ще 30-50 років тому для здійснення власної трудової діяльності слід було мати багаж знань, то на сьогодні інформацію можна знайти завжди в мережі Інтернет, а тому наявність певних знань перестає бути конкурентною перевагою для ринку праці. Важливим стає не отримання інформації, а її обробка, вміння критично мислити, передавати агреговану інформацію іншим особам. Це означає, що сучасні студенти змушені розвивати ті навички, які не були важливими для студентів минулих поколінь [1]. Відповідно, мають змінюватися засоби та методи навчання, які будуть здатні адекватно реагувати на зміну ринків освіти та праці.

Важливою частиною таких змін мають стати викладачі, які повинні пристосуватися до нових викликів. З одного боку, вони мають трансформувати процес навчання, розвивати співпрацю між викладачами і студентами, а також між самими студентами при розробці проектів, спрямованих на створення нових знань. З іншого боку, має відбуватися співпраця між викладачами, студентами та експертами за межами аудиторій через навчальні спільноти. Провідну роль при цьому мають відігравати засоби комунікації. Нарешті, важливою частиною розвитку має стати наявність горизонтальних зв'язків у комунікації між самими викладачами для підвищення їх конкурентоздатності. В той же час слід констатувати, що більшість викладачів, студентів та керівників університетів України не готові до відповідних змін, що гальмує загальне реформування освітньої галузі.

Метою роботи є виявлення проблем вертикальної та горизонтальної комунікації в університетах України на сучасному етапі розвитку.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» [2] надало значну автономію університетам нашої держави. В той же час переважна більшість з них не використовує потенціал цього Закону з максимальною ефективністю. Це пов'язано з багатьма причинами. По-перше, існують суттєві перепони для реалізації фінансової автономії вузів через брак нормативних документів. По-друге, часто університети не мають економічної зацікавленості у підвищенні якості освіти та власної конкурентності [3]. По-третє, у сучасних університетах дуже важко проводити структурні реформи через відсутність необхідного досвіду. Однак розвиток глобалізаційних процесів, відкриття можливостей для навчання за кордоном, для вільного вибору навчальних закладів, найкращих лекторів та цікавих дисциплін змушує вітчизняні університети зосередитися на впровадженні саме студентоцентрованого підходу. Комерціалізація освіти висуває нові вимоги щодо набутого рівня компетентностей, що будуть відповідним чином оцінені роботодавцями. З цієї причини студенти стають зацікавленими у підвищенні якості вищої освіти, що дозволить їм отримати конкурентні переваги на ринку праці. Для задоволення цих потреб викладачі мають активно співпрацювати з роботодавцями, щоб адаптувати курси під найновіші вимоги щодо випускників.

Як зазначає В. Токар «у сучасних умовах відкритості інформації студенти обирають університети та відповідні дисципліни не залежно від навчальної програми (вони більш-менш стандартизовані по всьому світу), а від компетентності та особистих якостей професорсько-викладацького складу» [4]. Розвиток мережевих технологій, полегшення розповсюдження інформації, уніфікація основних бізнес-процесів призводять до того, що внаслідок подібної комунікації відбуваються незворотні зміни всіх учасників освітнього процесу. Зокрема, змінюються характеристики університетської освіти, наприклад, кількість університетів, викладачів, студентів в різних країнах. Останні дані свідчать [5], що в усіх країнах відбувається процес оптимізації кількості навчальних закладів, що здатні ефективно надавати освіту високої якості.

Практика свідчить, що більшість закладів освіти відмовляється від планів розширення, оскільки вони більше цінують як раз не додаткові тимчасові прибутки, а збереження затишної атмосфери, заради якої їх вибирають найкращі студенти. Головну роль при цьому відіграє рівень спілкування між викладачами та студентами. Хоча дослідження і показують, що керівники та викладачі значну частину робочого часу витрачають на комунікації [6], студенти в Україні при цьому залишаються незадоволеними отриманими компетентностями. Наприклад, В. Я. Ляудіс зазначає, «якщо при організації змісту навчання зберігається і превалює орієнтація на операційно-технічну, а не на смислову сторону діяльності, що формується, то вся навчальна ситуація буде зберігати суто адаптивну спрямованість» [7]. Очевидно, що нерозуміння студентами саме смислової сторони свідчить про нестачу або неефективність комунікації всередині навчального процесу.

Викладення основного матеріалу. Комунікація являє собою поєднання двох важливих компонентів: активне слухання й продукування власних думок та інформації для співрозмовника. При цьому майже неможливо зразу підібрати вірний стиль спілкування з різними групами осіб, а тому комунікація являє собою складний двосторонній процес, який вимагає проведення декількох ітерацій для досягнення поставленої цілі.

Стиль спілкування кожної людини є унікальним поєднанням власних природних навичок та отриманих в результаті попереднього досвіду. Особа може стати кращою у комунікації, якщо навчиться адаптувати свій стиль для успішного спілкування в залежності від сутності інформації, наявного середовища та ролі обміну думками.

Таким чином, ефективна комунікація залежить від здатності розуміти відношення іншої людини або групи осіб. Дуже важливо вміти вчасно змінювати свій стиль спілкування, щоб задовольнити потреби цільової групи на основі їхніх емоцій в процесі спілкування. Вчені виділяють чотири основних типи реакцій до різних комунікативних стратегій [8]:

- пасивний;
- пасивний агресивний;
- агресивний;
- асертивний.

Перший тип описує осіб, які прагнуть зберігати мовчання та сприймати погляди і думки інших людей, навіть якщо вони не згодні з ними. З одного боку такий стиль може бути пов'язаний або з незацікавленістю певної особи у отриманні інформації. Наприклад, достатньо велика кількість студентів приходить на лекції та семінари лише заради присутності, а не реального отримання нових знань. З іншого боку, особам може не вистачати певних знань або досвіду, щоб відстоювати свою точку зору або приймати участь у дискусії. Такі особи характеризуються покорною поведінкою, вони малослівні, відзначають інших людей, намагаються завжди погодитися з чієюсь думкою, уникають зорового контакту, погляд направлений вниз, тіло намагаються зробити меншим, сутуляться.

Другий тип також достатньо часто зустрічається в освітньому процесі. Ці люди використовують мову тіла або тон голосу, щоб отримати контроль над людьми або ситуаціями. Наприклад, вони можуть використовувати сарказм, щоб маніпулювати обговоренням або цінністю отриманої інформації. При цьому досить важливо для лектора відновити контроль розмови і створити більш позитивну та ефективну атмосферу для передачі власної інформації. Для таких осіб характерні риси попереднього та наступного стилів.

Наступний стиль називається агресивний. Якщо швидко не уникнути такої руйнівної та деструктивної поведінки студентів, то це призведе до фактичного провалу комунікації, за яким людина не слухає і не визнає думку іншої особи у інформаційному обміні. Характерною ознакою такої поведінки є висловлювання своїх поглядів у безапелюсній манері з активним використанням зневажливої або загрозливої мови тіла. Вони вважають, що завжди мають рацію, перевагу над іншими, в тому числі і над лектором, а тому намагаються переривати

оратора. Їх дії пояснюються впевненістю у тому, що все має бути зроблено за їхнім сценарієм незалежно від позиції інших осіб. Таку поведінку легко розпізнати, оскільки вони мають вузькі неемоційні вічі, намагаються позиційно збільшити власне тіло, розправити плечі, використовують для впевненості пальці, іноді зводячи їх у кулаки.

Четвертий тип зв'язку створює атмосферу чесних і відкритих комунікацій, де люди мають можливість висловлювати свої переконання і погляди. Таке ставлення спонукає людей відчувати себе комфортно виразити себе, тому що вони знають, що їх думки будуть слухати і поважати навіть якщо з ними не згодні. В цьому полягає перевага стилю, адже можливо досягати мети передачі інформації без зниження рівня довіри з боку оточуючих [9].

Перші три типи у своїй поведінці використовують сценарій «Перемога-поразка», чітко визначаючи сторону, якій надається роль невдахи. Зокрема, при пасивному стилі такою стороною є сама особа, яка заздалегідь віддає перевагу іншій особі. При агресивному стилі перемога належить вже самій особі, а поразка – опоненту. При пасивно-агресивному стилі, як правило, обидві сторони отримують поразку, оскільки не можуть отримати повне задоволення від обміну інформації. Лише четвертий тип налаштований на сценарій «Перемога-перемога», за яким обидві сторони діалогу можуть отримати вигоди від обміну.

Враховуючи, що перший тип поведінки спостерігається приблизно у 60-75% студентів, другий у 5-15%, третій 10-15%, четвертий – близько 10%, створюється очевидний дисбаланс між бажаним та реальним рівнем комунікації. Зокрема, викладачу доводиться боротися з агресивною поведінкою приблизно 20% осіб. Очевидно, що успішна комунікація буде дуже сильно залежати від ступеня підготовленості та налаштування самих студентів.

Також важливим моментом є зниження агресивності певної частини студентів. Для цього у освітньому процесі необхідно використовувати весь можливий потенціал технічних засобів. Дійсно, агресивний тип комунікації виникає внаслідок незадоволення результатами навчального процесу. Це може бути викликано як слабкою підготовкою лектора, так і занадто високими очікуваннями студента.

Всі розуміють, що кінцевою метою сучасної освіти має стати не завантаження студента фактами і теоріями, а його навчання думати та генерувати нові ідеї. Єдиний вихід з даної ситуації – це впровадження студентоцентрованого навчання, згідно з яким навчальний процес повинен максимально відповідати бажанням та потребам студентів. Дійсно, якщо студент має можливість для самостійного вибору курсів на основі аналізу можливих компетентностей, які будуть отримані внаслідок його опанування, то він не буде обирати ті курси, які не сприяють його особистісному розвитку, а значить, буде зацікавлений у вивченні відповідної дисципліни.

На жаль, цей підхід не вирішує проблеми пасивного стилю комунікації, який притаманний більшості студентів. Основною причиною є, звичайно, відсутність чіткої перспективи у студента по завершенні університету. Суспільна думка, досвід друзів та родичів вказує йому на те, що з високою ймовірністю він не знайде роботи за спеціальністю, на ринку праці його знання не будуть конкурентними і йому доведеться перенавчатися на майбутній можливій роботі. Також він бачить достатньо пасивну роль педагогів у сучасному університеті: їх більшість не займається саморозвитком, не показує достатніх навичок комунікації як всередині університетів, так і у експертному середовищі. Все це створює ауру апатії та пасивного відношення значної частини студентської спільноти.

Доводиться констатувати, що сучасна вища освіта попала у зачароване коло: студенти не бачать перспектив гарного працевлаштування через здобуття нових компетентностей, роботодавці констатують низький рівень освіти і не довіряють дипломам вузів, викладачі більше зацікавлені у збереженні роботи, ніж у підвищенні якості освіти. У всі важкі часи саме університетська спільнота відіграла роль рушійної сили для реформ. Тому саме з

викладачів має розпочатися важливий етап структурних змін. Вони мають переглянути роль комунікації всередині навчальних закладів.

В першу чергу має змінитися комунікація викладачів та роботодавців. Викладачі мають почути думки, що саме потрібно на ринку праці. Роботодавці постійно подають сигнали про те, що вони шукають у випускниках і своїх майбутніх співробітниках вміння добре висловлювати свої думки письмово, переконливо говорити, ефективно аналізувати інформацію, працювати у складі різних груп, а також розуміти конкурентне середовище глобальних знань. Проте досі більшість викладачів орієнтується на пряму передачу інформації про власний предмет. Тому виходом з ситуації має стати суттєва переробка навчальних планів та програм, за яких буде значно скорочена роль лекцій, а збільшена практичних занять, видозмінені форми навчання, які будуть залучати пасивну більшість студентів до постійного, але обґрунтованого висловлення власних думок в різних ситуаціях.

В другу чергу, має змінитися комунікація між самими викладачами. Наразі значна частина їх спілкування не стосується безпосередньо їх предметів викладання, структури навчальної програми. Нові виклики вимагають такої комунікації, особливо в частині повторення матеріалів різних курсів, їх укрупнення, кращої організації навчальної програми.

В третю чергу, має змінитися роль комунікації між викладачами та студентами, де основний акцент слід приділити саме двосторонній організації спілкування. Будь-які дії мають отримувати певний фідбек від студентів, частина занять має проводитися за матеріалами запитів студентів.

Слід зазначити, що всі види комунікації мають здійснювати постійно на ітеративній основі, що дозволить вийти з описаного вище зачарованого кола. Таким чином бачимо, що класично важлива роль викладача у сучасному освітньому процесі стає визначальною: без його ініціативи, без бажання змінювати в першу чергу себе, вища школа приречена на значні конкурентні програші вже у найближчому майбутньому.

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що стан вищої освіти в Україні не задовольняє всіх стейкохолдерів: студенти роботодавці скаржаться на низьку якість вищої освіти, викладачі скаржаться на невідповідності та незацікавлені у навчанні студентів. Внаслідок цього виникає переважно пасивний стиль комунікації студентів з викладачами, який характеризується, в цілому, апатією до отримання знань. Більш ініціативні студенти починають «голосувати ногами», обираючи для навчання не вітчизняні університети, що призводить до посилення фінансових проблем у більшості закладів.

У роботі показано, що така ситуація серед інших чинників пояснюється недоліками комунікації всередині навчальних закладів. Хоча проблема і формувалася достатньо довгий період часу, вирішувати її мають саме викладачі, які повинні започаткувати різні рівні комунікації. Дуже важливими є горизонтальні комунікаційні зв'язки, які дозволять визначати вимоги роботодавців, експертного середовища, проблеми з навчальними планами всередині вузів. Не менш важливими є двостороння вертикальна комунікація між викладачами та студентами, яка має суттєво змінити роль лекцій у навчальному процесі, модифікувати роль викладача від носія інформації до так званого тьютора, який лише допомагає розв'язувати різні запити студентів.

Джерела та література:

1. Jonathan Anderson, ICT Transforming Education: A Regional Guide 20-21 (2010), [Електр. Ресурс] – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001892/189216e.pdf>
2. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.
3. Ставицький А.В. Економічні передумови підвищення якості вищої освіти в Україні // Вища освіта України. – 2016, №4 (додаток 2). – С. 57-61.

4. Токар В. Студентоцентризм у системі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: імплементація в Україні досвіду університетів США. // Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті [Електронний ресурс] : зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. за міжнар. участю (Київ, 2—3 берез. 2016 р.) — К. : КНЕУ, 2016 — 434 с., (стр. 43-44).
5. Світовий банк. [Електр. ресурс] – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/>
6. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : [навч. посіб.] / Л. М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.
7. Ляудис В. Я. Формирование учебной деятельности студентов. - М.: Издательство МГУ. - 1989. - 240с.
8. Effective communication. Communication Skills. [Електр. Ресурс] – Режим доступу: <http://www.free-management-ebooks.com>
9. Nikolova O.P. The Effectiveness of non-verbal components in teaching foreign languages / Nikolova O.P., Stavytska T.Y. // Україна та світ: діалог мов та культур: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 21-23 березня 2012 року. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 405-407.

References

1. Jonathan Anderson, ICT Transforming Education: A Regional Guide 20-21 (2010), [Elektr. Resurs] – Rezhym dostupu: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001892/189216e.pdf>
2. Zakon Ukrai'ny «Pro vyshhu osvitu» // Vidomosti Verhovnoi' Rady (VVR), 2014, № 37-38, st.2004.
3. Stavyc'kyj A.V. Ekonomichni peredumovy pidvyshhennja jakosti vyshhoi' osvity v Ukrai'ni // Vyshha osvita Ukrai'ny. – 2016, №4 (dodatok 2). – S. 57-61.
4. Tokar V. Studentocentryzm u systemi vnutrishn'ogo zabezpechennja jakosti vyshhoi' osvity: implementacija v Ukrai'ni dosvidu universytetiv SShA. // Studentocentryzm u systemi zabezpechennja jakosti osvity v ekonomichnomu universyteti [Elektronnyj resurs] : zb. materialiv Vseukr. nauk.-metod. konf. za mizhnar. uchastju (Kyj'v, 2—3 berez. 2016 r.) — K. : KNEU, 2016 — 434 s., (str. 43-44).
5. Svitovyj bank. [Elektr. resurs] – Rezhym dostupu: <http://databank.worldbank.org/data/>
6. Karamushka L. M. Psihologija osvith'ogo menedzhmentu : [navch. posib.] / L. M. Karamushka. – K. : Lybid', 2004. – 424 s.
7. Ljaudys V. Ja. Formyrovanye uchebnoj dejatel'nosti studentov. - M.: Yzdatel'stvo MGU. - 1989. - 240s.
8. Effective communication. Communication Skills. [Elektr. Resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.free-management-ebooks.com>
9. Nikolova O.P. The Effectiveness of non-verbal components in teaching foreign languages / Nikolova O.P., Stavytska T.Y. // Ukrai'na ta svit: dialog mov ta kul'tur: Materialy mizhnarodnoi' naukovo-praktychnoi' konferencii', 21-23 bereznja 2012 roku. – K.: Vyd. centr KNLU, 2012. – S. 405-407.

Ставицкий Андрей, Ставицкая Татьяна. Актуальные проблемы современной коммуникации в системе высшего образования Украины. Процессы глобализации и развитие технологий привели к революционным изменениям в мировом образовательном процессе. К сожалению, украинские университеты используют старую систему обучения, основанную на простой передаче информации студентам и проверке ее изучения. Однако на современном рынке труда такие навыки перестали быть определяющими, поэтому работодатели ищут в выпускниках и своих будущих сотрудниках умение хорошо излагать свои мысли письменно, убедительно говорить, эффективно анализировать информацию, работать в составе различных групп, а также понимать конкурентную среду глобальных знаний. Значительные проблемы в финансировании вузов, низкое качество высшего образования, проигрыш конкурентной борьбы выдвигает новые вызовы для университетского сообщества. В работе доказывается, что отсутствие изменений часто объясняется

недостатками комунікації між усіма зацікавленими сторонами, зокрема, роботодавцями, викладачами та студентами. Показано, що виступає роль в реформуванні вищої освіти повинні зіграти викладачі, які будуть проводити новий рівень комунікації як на вертикальному, так і на горизонтальному рівні.

Ключевые слова: вищеє образование, комунікація, університет, викладач, студент, якість.

Stavytskyy Andriy, Stavytska Tetyana. Actual problems of modern communication in Ukrainian higher education. Globalization and technology development have caused revolutionary changes in the global educational process. Unfortunately, Ukrainian universities use the old system of education based on simple transmission of information to students and checking its study. However, in today's job market such skills are no longer decisive, and employers are looking for graduates and their future employees with good ability to express their views in writing, speaking, effectively analyse information, work with various groups, and understand the competitive environment of global knowledge. Significant problems in financing universities, poor quality of higher education, the loss of competition present new challenges for the education community. In the process of investigation it was proved that no change is often attributed to deficiencies of communication between all stakeholders, including employers, teachers and students. It is shown that the teachers should play the leading role in the reform of higher education and carry a new level of communication both on vertical and horizontal levels.

Keywords: higher education, communication, university, teacher, student, quality.